

بانک اطلاعاتی فهرستگان یا بانک اطلاعاتی نمایه؟

تصویر شماره ۱. صفحه جست و جوی فهرستگان

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، این صفحه جست‌وجو، از هر نظر شبیه صفحه جست‌وجوی بانک اطلاعاتی نمایه می‌باشد (تصویر شماره ۲).

تصویر شماره ۲. شکل ظاهری
صفحه جست‌وجوی نمایه

تنها تفاوت این صفحه جست‌وجو با نمایه، قراردادن نحوه بازیابی از طریق شماره بازیابی و جست‌وجو براساس تاریخ است که این مورد هم ظاهراً خوب تعریف نشده و مشکلاتی زیادی در بازیابی دارد. همان‌گونه که در شکل بالا مشخص است، جست‌وجو از طریق صفحات

در عصر حاضر دسترسی به اطلاعات جامع و دقیق، با توجه به انبوه انتشارات، در کوتاه‌ترین زمان اهمیت زیادی دارد. به همین دلیل نشریات ادواری که به تولید و انتشار اطلاعات جدید می‌پردازند، در میان مراکز علمی اهمیت بسیاری یافته‌اند. از سوی دیگر با توجه به حجم روزافزون انتشارات و هزینه هنگفت تهیه شکل چاپی مدارک، و در دسترس نبودن شکل سنتی منابع، توجه و علاقه به استفاده از شکل الکترونیکی و دیجیتالی منابع علمی بیشتر شده است. مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی نمایه در سال ۱۳۷۶ برای دسترسی سریع و آسان به اطلاعات و با حمایت دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، اقدام به گردآوری، تهیه و توزیع بانک اطلاعاتی نمایه کرد. در این بانک اطلاعاتی برای اولین بار مقالات فارسی به صورت تمام متن قابل دسترس بودند. پس از هشت سال از تولید بانک اطلاعاتی نمایه، شرکت «ایلانرم‌افزار» نیز به اطلاع‌رسانی در زمینه تولید بانک اطلاعاتی «فهرستگان» پرداخته است. بانک اطلاعاتی فهرستگان از داده‌های شرکت نمایه استفاده کرده و با تدوین موتور جست‌وجوی تحت وب و با ساختاری متفاوت از نمایه در صدد کمک به توسعه تحقیقات و اطلاع‌رسانی بیشتر است. در این مقاله ضمن معرفی کلی بانک اطلاعاتی فهرستگان، موارد اشتراک و تمایز آن با بانک اطلاعاتی نمایه تبیین و در پایان پیشنهادهایی برای رفع موانع موجود مطرح خواهد شد.

مقایسه بانک‌های اطلاعاتی نمایه و فهرستگان
(ایلانرم‌افزار)

۱. شکل ظاهری

بانک اطلاعاتی فهرستگان، تقریباً به همان روش نمایش طراحی و ارائه شده است. تصویر زیر گویای نمای کلی این بانک اطلاعاتی است.

• **امیر متقی دادگر^۱**
کارشناس کتابداری کتابخانه
مرکزی دانشگاه قم و
دانشجوی کارشناسی ارشد
دانشگاه تربیت مدرس تهران

جست‌وجوی جداگانه عناوین، جست‌وجوی موضوعی، جست‌وجو در نشریات و جست‌وجو در پدیدآورندگان تنها تفاوت نمایه با فهرستگان از لحاظ شکلی می‌باشد. به عبارت دیگر با کلیک کردن روی هر کدام از این موارد، صفحه جست‌وجوی مربوط به همان مورد باز می‌شود. برای مثال با کلیک کردن روی جست‌وجوی موضوعی این پنجره باز خواهد شد.

۲. جست‌وجو

همان‌طور که در بالا ذکر شد، شیوه و فیلدهای جست‌وجو در هر دو شبیه هم و از طریق عنوان، پدیدآور، موضوع و نام نشریه قابل بازیابی است. تنها تفاوت آنها در سرعت بازیابی اطلاعات است که در این مورد فهرستگان به مراتب بهتر از نمایه عمل می‌کند. علاوه بر این در نمایه امکان استفاده از کوتیشن (" ") برای جست‌وجوی عین عبارت وجود ندارد، ولی در فهرستگان این قابلیت هست.

در نمایه امکان حروف چینی عبارت انگلیسی و جست‌وجوی آنها وجود ندارد، اما در فهرستگان این امکان ایجاد شده است؛

در جست‌وجو از طریق نام نشریه در فهرستگان، ابتدا فهرست نشریاتی که کلمه یا عبارت مورد نظر را دارا باشند، آورده شده و با انتخاب هر کدام، فهرست مقالات همان نشریه ظاهر می‌شود. ولی در نمایه با جست‌وجوی یک توصیفگر یا عبارت در فیلد نام نشریه، تمام مقالات مربوط در نشریات مشابه به صورت الفبایی نمایش داده می‌شوند.

جست‌وجوی مروری

در نمایه از طریق انتخاب گزینه فهرست، امکان مرور عناوین، پدیدآورندگان و نشریات به صورت الفبایی وجود

دارد، ولی فهرستگان فاقد این امکان است. با توجه به اینکه جست‌وجوی مروری یکی از شیوه‌های دستیابی به اطلاعات می‌باشد، این گزینه می‌تواند در رساندن مراجعان به موضوع مورد نظر مفید باشد. به عبارت دیگر مراجعه کننده از طریق مرور عناوین می‌تواند موارد مشابهی را که به موضوع مورد نظر وی مربوط است، مشاهده و انتخاب کند.

مقایسه شیوه نمایش نتایج جست‌وجو در فهرستگان و نمایه

نمایش جست‌وجو در هر دو به صورت الفبایی است. تفاوتی که در این مورد در دو بانک اطلاعاتی مشاهده شده، این است که نمایه تعداد موارد بازیابی شده را مشخص نمی‌کند، ولی در فهرستگان تعداد یافته‌ها مشخص می‌شود (رنجبری، ۱۳۸۲، ص ۴).

در نمایه امکان پرش به صفحه اول و آخر یا صفحات دیگر وجود ندارد، ولی در فهرستگان این قابلیت ایجاد شده است.

در نمایه اطلاعات کتاب‌شناختی موارد بازیابی شده (عنوان، مؤلف، موضوع، نام نشریه، تاریخ یا شماره انتشار و شماره نمایه) در صورت انتخاب آن مورد، در پایین صفحه نمایش داده می‌شود، ولی در فهرستگان فقط نام نشریه، شماره نشریه و نوع منبع در صفحه نمایش قابل مشاهده است.

فهرستگان دارای شماره ردیف است، ولی نمایه فاقد این امکان است.

بعضی از مقالات جدید که در نمایه به صورت متن وارد شده‌اند، مشکل نمایش داشته و با رنگ زرد مشخص شده‌اند و قابل چاپ نیستند، ولی در فهرستگان مقالاتی که به صورت متن وارد شده‌اند، هم قابل انتقال به محیط ورد آورده و هم قابل ذخیره و چاپ هستند. البته در بعضی از موارد مقالات متنی در فهرستگان هم به صورت ناقص چاپ می‌شوند و باید در یکی از نرم افزارهای آفیس فراخوان شده و وسط چین شوند. در غیر این صورت کلمات سمت راست به صورت ناقص چاپ شده و قابل خواندن نخواهند بود.

برای دیدن متن کامل مقالات در فهرستگان با انتخاب آن مورد پنجره جدید باز شده و به صورت جداگانه نمایش داده می‌شود، این امر در سرعت بازیابی رکوردهای

مؤسسه فرهنگی و
اطلاع‌رسانی نمایه در سال
۱۳۷۶ برای دسترسی
سریع و آسان به اطلاعات
با حمایت دبیرخانه هیئت
امنای کتابخانه‌های
عمومی کشور به گردآوری
و تهیه و توزیع بانک
اطلاعاتی نمایه اقدام کرد

بانک اطلاعاتی فهرستگان از داده‌های شرکت نمایه استفاده کرده و با تدوین موتور جست‌وجوی تحت وب و با ساختاری متفاوت از نمایه درصد کمک به توسعه تحقیقات و اطلاع‌رسانی بیشتر است

بازیابی شده می‌تواند مؤثر واقع شود. این قابلیت در نمایه وجود ندارد.

– مقالات جدید در فهرستگان دقیقاً به همان شکلی که در اثر چاپی مشاهده می‌شود، اسکن شده و قابل رؤیت است و تصاویر رنگی نیز به صورت رنگی اسکن شده و قابل چاپ می‌باشد. در بانک اطلاعاتی نمایه همه تصاویر به صورت سیاه و سفید است.

۳. امکان چاپ و ذخیره مقالات

– در هر دو نرم‌افزار امکان چاپ متن کامل مقالات و فهرست مقالات وجود دارد، با این تفاوت که در نمایه امکان چاپ از موارد انتخابی از طریق کلید فهرست عناوین منتخب در جست‌وجوهای مختلف وجود دارد، ولی در فهرستگان فقط امکان چاپ فهرست جست‌وجوی فعلی به شکل زیر مقدور است.

– در فهرستگان با مشخص کردن محدوده جست‌وجو (مثلاً از ردیف ۲۰ تا ۳۰) فقط می‌توان این محدوده را چاپ کرد، به عبارت دیگر نمی‌توان موارد ۲۰، ۲۵، و ۳۰ را انتخاب کرد؛

– در نمایه با کلیک کردن روی گزینه چاپ فهرست، فهرست تمام موارد بازیابی شده چاپ خواهد شد، ولی در فهرستگان امکان مشخص کردن و محدود کردن چاپ وجود دارد؛

– در فهرستگان امکان عمل کپی و چسباندن^۳ فهرست جست‌وجو وجود دارد، ولی نمایه فاقد این امکان است؛

– در بانک اطلاعاتی نمایه برای ذخیره کردن مقالات مورد علاقه ابتدا باید از محیط نمایه خارج شد، سپس در یکی از درایوهای دلخواه پوشه ایجاد کرد و پس از آن در حین ذخیره کردن مقاله، مسیر و پوشه مورد نظر را انتخاب کرد (دهقان‌پور، ۱۳۸۶، ص ۵). زیرا هم‌زمان با ذخیره کردن مقاله امکان ساختن پوشه برای ذخیره‌سازی وجود ندارد. به‌طور کلی در فهرستگان ذخیره کردن مقالات راحت‌تر و سریع‌تر از نمایه صورت می‌گیرد.

نقاط اشتراک و افتراق بانک اطلاعاتی نمایه و فهرستگان

– داده‌های نمایه تغییر زیادی نکرده و در واقع همان داده

در قالب دیگری ارائه شده است؛

– نحوه جست‌وجو در هر دو مشابه است، اگرچه فهرستگان به صورت ابداعی جست‌وجوی عناوین، مؤلفان و نشریات و همچنین جست‌وجوی موضوعی را به‌نوعی جدا کرده، ولی صفحه جست‌وجو در اصل همان صفحه جست‌وجوی نمایه است؛

– در هر دو نرم‌افزار، به‌خصوص فهرستگان، ریزش کاذب فراوان وجود دارد؛ برای مثال در جست‌وجوی عبارت کتابداری و اطلاع‌رسانی موارد نامربوط زیادی بازیابی می‌شود مثل «پرسش و پاسخ با پیترا دراکر»، «شورا از انتخاب تا معامله‌گری و فرصت‌طلبی»، و ...؛

– در هر دو نرم‌افزار جست‌وجو از طریق مؤلف کمتر به نتیجه می‌رسد. برای مثال در جست‌وجوی مؤلفان مشهوری مثل رحمت‌الله فتاحی، محمدحسین دینانی و دیگران، نتیجه جست‌وجو با استفاده از گیومه صفر خواهد بود، ولی جست‌وجوی رحمت‌الله فتاحی بدون استفاده از گیومه ریزش کاذب بسیاری در پی خواهد داشت که شاید رحمت‌الله فتاحی یکی موارد بازیابی شده باشد. در فهرستگان نیز برای یافتن مقالات دکتر فتاحی باید اینگونه عمل کرد: فتاحی + رحمت (یعنی کلمه الله از پایان اسم باید حذف شود)، در غیر این صورت موارد مشابه را هم خواهد آورد؛

– در هر دو نرم‌افزار امکان پاک کردن موارد حروف‌چینی شده در فیلدهای جست‌وجو وجود ندارد، مثلاً اگر برای محدود کردن جست‌وجو فیلد عنوان و مؤلف و نام نشریه تکمیل شده باشد، باید در چند مرحله موارد حروف‌چینی شده را پاک کرد که این ناخوشایند بوده و کاربر پسند نیست؛

– در نمایه تعداد موارد بازیابی شده مشخص نمی‌شود، ولی در فهرستگان این امکان وجود دارد؛

– بانک اطلاعاتی نمایه فاقد راهنماست، ولی فهرستگان دارای راهنمای ۴۰ صفحه‌ای با فرمت پی. دی. اف است؛

– فهرستگان ظاهری کاربرپسندتر نسبت به نمایه دارد؛ – با اینکه فهرستگان دارای راهنمای جست‌وجو بوده و از منطق بولی استفاده می‌کند، به‌ظاهر استفاده از عملگرهای + و - کاربرد متفاوت از منطق بولی دارد، برای مثال اگر به دنبال مقالات دکتر رحمت‌الله فتاحی یا دکتر محمدحسین دینانی باشیم، ابتدا نام خانوادگی را

نوشته و پس از یک فاصله علامت + را قرار داده و با یک فاصله اسم کوچک وی را وارد می‌کنیم، اگر فاصله‌ها را قبل و بعد از + خوب رعایت کنیم، جست‌وجوی موردنظر بازیابی خواهد شد. شایان ذکر است که علامت + در فرآیند استفاده از عملگرهای بولی به‌مانند OR برای گسترش جست‌وجو استفاده می‌شود، ولی در فهرستگان برای اخص کردن موضوع کاربرد دارد. اگر به‌جای + از علامت * استفاده شود، جست‌وجو وسیع‌تر خواهد شد و با ریزش کاذب فراوانی روبه‌رو خواهیم شد (داورپناه، ۱۳۸۲، ص ۱۰۰).

شماره‌های گذشته مجلات در هر دوی این بانک‌ها به‌صورت ناقص آورده شده است. برای مثال از مجله علمی پژوهشی «پژوهش‌های فلسفی کلامی دانشگاه قم» فقط چهار شماره و آن هم شماره‌های مربوط به سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ از طریق نمایه و فهرستگان قابل دسترسی است. در حالی که عنوان نشریه، سردبیر، تلفن، رتبه علمی و دیگر مشخصات این نشریه تغییر کرده و با استفاده از عنوان جدید این نشریه علمی - پژوهشی بازیابی صورت نخواهد گرفت.

شماره‌های گذشته مجلات در هر دوی این بانک‌ها به‌صورت ناقص آورده شده است. برای مثال از مجله علمی پژوهشی «پژوهش‌های فلسفی کلامی دانشگاه قم» فقط چهار شماره و آن هم شماره‌های مربوط به سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ از طریق نمایه و فهرستگان قابل دسترسی است. در حالی که عنوان نشریه، سردبیر، تلفن، رتبه علمی و دیگر مشخصات این نشریه تغییر کرده و با استفاده از عنوان جدید این نشریه علمی - پژوهشی بازیابی صورت نخواهد گرفت.

پیشنهادها

بهتر است مقالات به‌جای اسکن به‌صورت متنی درآیند تا کاربر از لحاظ دخیل و تصرف در نوع چاپ با مشکل کمتری مواجه شود؛ در قسمت چاپ و ذخیره اطلاعات پیشنهاد می‌شود که امکان چاپ و ذخیره مطالب به‌صورت اطلاعات کتاب‌شناختی عنوان، نویسنده، نام نشریه و سال نشریه و چکیده مقاله امکان‌پذیر شود؛

در قسمت جست‌وجو از طریق موضوع که به‌صورت بانک واژگان نیز وجود دارد، بهتر است بانک واژگان کلیدواژه‌های عمومی نیز ایجاد شود تا همه بتوانند از آن استفاده کنند، زیرا در قسمت موضوعات فقط افراد خاصی مثلاً کتابداران می‌توانند از آن استفاده کنند؛

برای استفاده بیشتر از این بانک بهتر است که همه مراکزی که نشریه منتشر می‌کنند، یک نسخه از نشریه خود را به‌همراه نسخه الکترونیکی آن به مؤسسه اطلاع‌رسانی نمایه یا فهرستگان ارسال کنند تا بانک اطلاعاتی همه نشریات معتبر کشور را شامل شود؛ - بهتر است صفحات به‌صورت متن فعال (مثل صفحات

در نمایه از طریق
انتخاب گزینه فهرست،
امکان مرور عناوین،
پدیدآوردگان و نشریات
به‌صورت الفبایی وجود
دارد، ولی فهرستگان فاقد
این امکان است

موضوع موردنظر بیشتر می‌شود؛
پیشنهاد می‌شود که مقالات چکیده‌نویسی شده و قابلیت جست‌وجو در چکیده فراهم گردد یا حداقل چکیده خود مقالات به‌صورت متن قابل بازیابی باشد؛
- نحوه کاربرد و کارکرد عملگرهای بولی مورد بازنگری مجدد قرار گیرد؛

با توجه به اینکه به‌تازگی مقالات متنی هم در بانک اطلاعات نمایه و فهرستگان آورده می‌شود، پیشنهاد می‌گردد که قابلیت بازیابی این مقالات هم در صفحه جست‌وجو قرار داده شود (بازیابی فرمت‌های خاص، مثل داک^۴ (فرمت ورد) و ...).

پی‌نوشت‌ها:

1. Motaghy55@gmail.com
2. Word
3. Paste
4. DOC

مآخذ:

۱. داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۲). جست‌جوی اطلاعات علمی و پژوهشی در منابع چاپی و الکترونیکی، تهران: چاپار، دبیرش.
۲. دهقان‌پور، نفیسه (۱۳۸۶). «بررسی بانک اطلاعاتی نمایه: قابلیت‌ها و کاستی‌ها»، نما، مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، دوره هفتم، ش دوم.
۳. رنجبری، صفرعلی (۱۳۸۲). «ارزیابی بانک اطلاعاتی نمایه (لوح فشرده) بانک اطلاعات مقالات، متن مقالات نشریات ادواری فارسی»، علوم اطلاع‌رسانی (پاییز و زمستان)، ص ۳۰-۳۳.